

О. Мітрясова¹ (Миколаїв, УКРАЇНА), В. Погребенник² (Львів, УКРАЇНА)

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПРІОРИТЕТИ, ІНСТРУМЕНТИ, НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

¹*Кафедра екології та природокористування, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10; e-mail: eco-terra@ukr.net*

²*Інститут сталого розвитку ім. В.Чорновола, Національний університет «Львівська політехніка», 79057, Україна, м. Львів, вул. Ген. Чупринки, 130, e-mail: vpohreb@gmail.com*

Вступ. Під час Конференції ООН (Ріо+20) міжнародною спільнотою прийнято рішення активно включати тематику сталого розвитку в усі освітні програми, як невід'ємний чинник якості освіти. ЮНЕСКО розроблено Глобальну Програму Дій (ГПД), орієнтовану на виконання конкретних рішень. Остання є чітким і вагомим внеском у Порядок денний на період після 2015 р. і адресована урядам, громадським організаціям, приватному сектору, академічній і науковій спільноті, міжурядовим організаціям, а також іншим установам, що здійснюють діяльність в галузі навчання і професійної підготовки [1].

Нині пріоритетні принципи освіти для сталого розвитку (ОСР) знайшли свій відбиток у низці таких глобальних рамок дій і конвенцій:

- зміна клімату (стаття 6 Рамкової конвенції ООН про зміну клімату);
- біорізноманіття (стаття 13 Конвенції про біологічне різноманіття);
- Хіозька рамкова програма дій щодо створення потенціалу протидії небезпекам на рівні держав;

- програма із забезпечення сталого споживання і виробництва (2012–2021 рр.)

Усе необхідне для досягнення сталого розвитку суспільства є в системі освіти, де закладається базис особистості, якість мислення, вміння моделювати і будувати майбутнє, моральні цінності тощо. Освіта озброює людину технологіями взаємодії зі світом – адаптацією або творчістю.

Освіта має дві основні функції:

- адаптаційну (технологія пристосування до навколишнього світу);
- творчу (технологія зміни і удосконалення умов життя).

Розв'язання проблем, пов'язаних з освітою для сталого розвитку, не може бути забезпечено виключно політичними домовленостями, технологічними рішеннями, економічними важелями. Актуальним є і залишається необхідність радикальної зміни мислення, принципи якого є в основі діяльності людини, відношення до навколишнього світу. Саме в цих питаннях освіта має відігравати вирішальну ключову роль в побудові майбутнього, а її екологізація, як активна тенденція втілення екологічних ідей, понять, принципів з метою формування ціннісних установок у потребах і діяльності людини, є одним з головних інструментів сталого розвитку.

Пріоритетні ключові відправні точки ОСР:

- ОСР дає можливість тим, хто пройшов навчання, приймати рішення і відповідально діяти в інтересах збереження цілісності навколишнього середовища,

забезпечення екологічної рентабельності і дотримання принципів громадянського суспільства на благо майбутніх поколінь при повазі до культурного різноманіття;

- ОСР є навчанням упродовж усього життя і є невід'ємним елементом високої якості освіти;

- ОСР характеризується цілісним підходом і охоплює усі навчальні програми, освітянське середовище та відбивається у результатах навчання;

- зміст навчальних програм має містити такі важливі концептуальні категорії і важливі аспекти: зміну клімату; біорізноманіття; екологічну безпеку; стале (збалансоване) споживання і виробництво; ресурсо- та енергозбереження; вичерпання природних ресурсів, взаємозв'язки у довкіллі тощо;

- методи викладання і освітянське середовище мають поєднувати як традиційний національний досвід так й інтерактивні прогресивні інновації, які дають позитивний результат у формуванні творчого мислення;

- ОСР дає людям можливість стати «громадянами світу», готовими активно брати участь як на регіональному, так і на глобальному рівні в аналізі проблем світового масштабу, стати учасниками створення більш мирного, толерантного, безпечного та сталого суспільства;

- результати навчання полягають в мотивації набуття нових знань та розвитку професійних компетенцій, а саме: вміння критично і системно мислити, приймати колективні рішення і брати на себе відповідальність перед нинішніми і майбутніми поколіннями [1; 2].

Сучасна цивілізація – це взаємопов'язаний організм між всіма елементами цієї системи; локальні процеси впливають на глобальну ситуацію і на локальні процеси в інших регіонах. Поки не буде сформоване це переконання, сучасний спеціаліст залишиться «юкальним», який не усвідомлює усіх взаємозв'язків, що відбуваються в довкіллі. Активне запровадження міждисциплінарних зв'язків сприятиме розв'язанню цієї суперечності.

Мета роботи – оцінювання ролі міждисциплінарних зв'язків для реалізації ОСР.

Виклад матеріалу. Одним з інструментів реалізації ОСР є екологізація змісту освіти, що можливо через функціонування міждисциплінарних зв'язків, які охоплюють зміст, форми, методи навчання. За показником часу у процесі навчання виділяють зв'язки попередні, супутні, перспективні [3].

До попередніх віднесено зв'язки, що проявляються в короткі за часом, але послідовні періоди навчального року. До супутніх – зв'язки, які визначаються навчальною інформацією двох або трьох дисциплін і діють в однакові періоди часу, тобто під час паралельного вивчення курсів. Перспективні зв'язки обумовлені інформацією двох або трьох дисциплін і діють упродовж тривалих періодів навчального часу – двох, трьох і більше років. Прикладом перспективного зв'язку є зв'язок, що формує поняття про енергію (у курсі фізики вивчають кінетичну, потенціальну, електричну, ядерну види енергії; у курсі хімії – хімічну енергію, внутрішню енергію; у курсі біології – усі попередні типи енергій, екології – проблеми

вичерпання традиційних джерел енергії, альтернативні види енергії, питання енергозбереження тощо).

Не уривчасті фрагментарні відомості, а осмислення і засвоєння системи знань про найістотніші та загальні ознаки, риси, властивості предметів, явищ, процесів є основою підвищення теоретичного рівня знань і формування твердих переконань про явища природи і суспільного життя.

Екологізація знань через реалізацію міждисциплінарних зв'язків сприяє систематизації знань. Останнє передбачає приведення в систему одержаних на одному або декількох заняттях відомостей: встановлення послідовності у розкритті певних сторін або властивостей відомих предметів, явищ, процесів і сувора логічна класифікація їх. Приведення знань у систему також здійснюють на кожному занятті: кожна частина нового матеріалу спирається на засвоєний раніше, пов'язує з ним і в той самий час становить основу для усвідомлення наступної теми. Це є часткова систематизація. Ширша систематизація здійснюється на окремих заняттях після закінчення значних розділів програми або цілого курсу з основ наук, а іноді й низки навчальних предметів. У результаті такої систематизації засвоюється основна класифікація, прийнята у відповідній науці. Така систематизація здійснюється одночасно з тематичним або заключним узагальненням.

Міждисциплінарні зв'язки сприяють втіленню усіх дидактичних принципів (науковості, систематичності і послідовності, практичної спрямованості, наочності, доступності і міцності навчання), посилюючи їх взаємодію у реальному процесі навчання.

Екологізація змісту освіти через реалізацію системи міждисциплінарних зв'язків ґрунтується на деяких особливостях розвитку сучасного наукового знання, які полягають в такому: диференціація наук поєднується з синтезом наукових знань, комплексністю, перенесенням методів дослідження з однієї галузі в іншу; всебічний розгляд наукової проблеми можливий лише на основі інтеграції висновків окремих наук і результатів досліджень спеціалістів різних галузей знань; дослідження об'єктів і явищ здійснюють системно, комплексно; цілісне дослідження об'єктів сприяє формуванню синтетичного мислення та ін.

Окреслюючи напрями реалізації ОСР, визначаємо, що сучасний розвиток наукового знання, соціальні зміни обумовлюють формулювання нових цілей і завдань і для вищої освіти. У даному контексті важливою постає головна мета останньої, – прогностична, яка полягає у підготовці спеціалістів, здатних до проектувальної детермінації майбутнього, формуванні творчої особистості, яка цілісно сприймає навколишній світ, здатна активно впливати на процеси, що відбуваються у соціальній і професійній сферах.

У контексті реалізації ОСР виділяємо такі типи міждисциплінарних зв'язків, які є дієвими у системі вищої освіти:

- навчально-міждисциплінарні зв'язки, що виникають у тому випадку, коли засвоєння однієї дисципліни ґрунтується на знаннях іншої, попередньої дисципліни. Такі зв'язки характерні для дисциплін, що охоплюють один блок знань;
- дослідницько-міждисциплінарні зв'язки, що виникають між дисциплінами, які мають загальні проблеми або спільний об'єкт дослідження, але

розглядають їх з різних боків або на основі різних підходів. Тут постає завдання визначення кола спільних проблем та здійснення комплексного вивчення її;

- методологічні зв'язки виникають, коли різними методами та формами наукового пізнання формують інтелектуальні вміння, необхідні спеціалісту в його професійній діяльності. Це можуть бути методи аналізу, синтезу, спостереження, моделювання, прогнозування та ін. [4].

Нині існує такий напрям реалізації ОСР, як педагогіка емпвауерменту, що (від англ. *empowerment* – розширення прав і можливостей) означає надання особистості мотивації, внутрішніх сил для активних дій; спрямування змісту навчання на формування моделей поведінки та ставлень до довкілля [5]. На відміну від традиційної, орієнтованої на знання педагогічної моделі, яку зазвичай використовують у сучасній освіті. Загалом, модель педагогіки емпвауерменту можна подати у вигляді схеми:

Інформація → Знання → Зміна ставлення → Зміна цінностей → Зміна поведінки (дії).

Висновки. Отже, міждисциплінарні зв'язки є ефективним інструментом екологізації змісту освіти. Проблема постає у відборі навчального матеріалу щодо конструювання окремих навчальних курсів, а педагогіка емпвауерменту уможливорює досягнення основної цілі ОСР – формування в особистості стійких переконань, моральних, етичних цінностей щодо ставлення до навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. ЮНЕСКО *Дорожная карта осуществления Глобальной программы действий по образованию в интересах устойчивого развития. Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002305/230514r.pdf>*
2. Мітрясова О. *Екологічна освіта в стратегії сталого розвитку / Олена Мітрясова, Володимир Погребенник, Роман Політило, Алла Шибанова // Матеріали I Міжнародної конференції молодих вчених EcoTour-2013 [«Екологія і туризм»], (м. Львів 21–23 листопада 2013 р.) / Національний університет «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – Електрон. опт. диск (CD-ROM). – С. 46–47.*
3. Фёдорова В. Н. *Межпредметные связи. На материале естественнонаучных дисциплин средней школы : пособие для учителя / В. Н. Фёдорова, Д. М. Кирюшкин. – М. : Педагогика, 1972. – 152 с.*
4. Мітрясова О. П. *Модернізація підготовки студентів-екологів з позицій інтегрованого підходу / О. П. Мітрясова // Наук.-метод. зб. : Нові технології навчання. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2013. – Вип. 75. – С. 71–76.*
5. *Основні принципи емпвауермент-педагогіки. Режим доступа: <http://kvitka49.blogspot.com/2015/02/blog-post.html>.*